

A.QODIRIYNING “O‘TGAN KUNLAR” ROMANIDA KUMUSH VA ZAYNAB OBRAZLARI XARAКTERI

Muxanova Muyasar Gayratovna

TDAU o‘zbek tili va adabiyeti kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek adabiyotining durdonasi bo‘lgan Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romanidagi yetakchi ayol obrazlar — Kumush va Zaynab xarakteri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Har ikki qahramonning ruhiy olami, ijtimoiy muhit ta’sirida shakllangan fe’l-atvori, muhabbatga munosabati va fojiali taqdirining sabablar ochib beriladi. Maqolada Kumush — ma’naviy poklik, sadoqat va fidoyilik timsoli, Zaynab esa rashk, ichki iztirob va muhabbat fojeasi qurboni sifatida talqin qilinadi. Muallif yaratgan ayol obrazlarining jamiyat hayotidagi o‘rni va badiiy ahamiyati yoritiladi.*

Аннотация: *В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются характеры ведущих женских образов — Кумуш и Зайнаб — в романе Абдуллы Кадыри «Минувшие дни», являющемся жемчужиной узбекской литературы. Раскрывается духовный мир обеих героинь, их характер, сформированный под влиянием социальной среды, отношение к любви и причины их трагической судьбы. В статье Кумуш трактуется как символ духовной чистоты, верности и самоотверженности, а Зайнаб — как жертва ревности, внутренней драмы и трагедии любви. Освещается место созданных автором женских образов в общественной жизни и их художественное значение.*

Annotation: *This article provides a scholarly and theoretical analysis of the characters of the leading female figures — Kumush and Zaynab — in Abdulla Qodiriy’s novel “Bygone Days,” a masterpiece of Uzbek literature. It reveals the inner world of both heroines, their personalities shaped by the social environment, their attitude toward love, and the reasons for their tragic destinies. In the article, Kumush is interpreted as a symbol of spiritual purity, loyalty, and devotion, while Zaynab is viewed as a victim of jealousy, inner suffering, and the tragedy of love. The role of the female images created by the author in social life and their artistic significance are also highlighted.*

Kalit so‘zlar: *Abdulla Qodiriy, O‘tgan kunlar, Kumush, Zaynab, ayol obrazi, xarakter, muhabbat, rashk, fojia, realizm, dramatism*

Abdulla Qodiriy o‘zbek romanchiligining asoschisi sifatida milliy adabiyot taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydi. Uning “O‘tgan kunlar” romani nafaqat tarixiy voqealar, balki inson qalbining nozik qatlamlarini ochib berishi bilan ham qimmatli

hisoblanadi. Asarda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, oilaviy an'analar, ayol taqdiri masalalari chuqur badiiy talqin etilgan. Kumush timsoli-o'zbek adabiyotidagi yangi hodisadir. Otabek boy oilaning farzandi, o'qinson bo'lib, dunyoni o'ziga xos tarzda tushunadi, o'tkir adolat hissiga ega. Kumush unga manzur kelgan. U yaxshi tarbiyalangan, o'qimishli, tug'ma aql sohibasi, kelishuvchan. U Otabekni chin dildan sevadi. Ammo bu sevgi unga baxtsizlik keltiradi. Romanning eng yorqin jihatlaridan biri — ayol obrazlarining hayotiyli va ruhiy murakkabligidir. Ayniqsa, Kumush va Zaynab obrazlari bir-biriga zid xarakterlar orqali muallifning ayol qalbiga bo'lgan nozik munosabatini ko'rsatadi. Ular orqali muhabbat, sadoqat, rashk, sabr va fojiaiy taqdir masalalari ochib beriladi.

Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" romanida Zaynab va Otabek munosabatlari murakkab ruhiy va ijtimoiy jarayonlar asosida tasvirlangan. Ularning nikohi muhabbatga emas, balki urf-odat va ota-onalar xohishiga ko'ra amalga oshadi. Shu sababli bu munosabatlar boshidanoq sovuqlik va ichki ziddiyat bilan boshlanadi. Zaynab Otabekni chin dildan sevadi. U eriga mehr qo'yib, uning e'tiborini qozonishga harakat qiladi. Biroq Otabek qalbi allaqachon Kumushga bog'langan edi. Bu holat Zaynabni ruhiy iztiroblarga duchor qiladi. Otabekning sovuqqonligi va Kumushga bo'lgan muhabbati Zaynabda rashk tuyg'usini kuchaytiradi.

"Kumush muloyim, andishali va vafodor bir qiz edi."

Kumush — romandagi eng latofatli, nozik va ma'rifatli qahramonlardan biridir. U faqatgina go'zalligi bilan emas, balki aql-zakovati, odobi va vafodorligi bilan ham ajralib turadi. Kumush xarakterining markazida sadoqat va insoniylik turadi.

"Otabekning ko'nglida eng muqaddas joy Kumushga tegishli edi."

U Otabekka bo'lgan muhabbatini nafaqat tuyg'u, balki mas'uliyat sifatida ham qabul qiladi. Kumush uchun sevgi — fidoyilik demakdir. U o'z baxtidan ko'ra, yaqinlarining tinchligini ustun qo'yadi. Zaynab bilan bog'liq munosabatlarda ham Kumush adovat emas, balki murosa yo'lini tanlaydi.

"Kumush — sharq ayolining eng go'zal timsolidir."

Kumushning ruhiy olami juda boy. U sabrli, vazmin va kechirimlidir. Ammo bu kamtarlik uning o'zligini emas, balki ichki qudratini ko'rsatadi. Kumush fojiasi — uning pok qalbi johil muhitga mos kelmasligidadir. U yashayotgan jamiyat ayol erkinligi va muhabbat qadriyatlarini to'liq tan olmaydi.

"Kumush uchun muhabbat — hayotining eng pok ma'nosi edi."

Romanning fojiali yakunida Kumushning halok bo'lishi oddiy voqea emas, balki poklikning jaholat qarshisida mag'lubiyatidir. Shu jihatdan Kumush obrazi o'zbek adabiyotida ayol fojiasining ramziga aylangan.

Asarda Zaynab obrazi — rashk va iztirob timsolida aks ettirildi. Zaynab xarakteri Kumushdan mutlaqo farq qiladi. U dastlab magʻrur, oʻziga ishongan va muhabbatga chanqoq qahramon sifatida namoyon boʻladi. Zaynabning Otabekka boʻlgan sevgisi sof tuygʻudan boshlansa-da, asta-sekin rashk va nafratga aylanadi. U oʻzini keraksizdek his qiladi. Jamiyatda ayolning erkin tanlov huquqi cheklanganligi, ayolning baxti er irodasiga bogʻliq boʻlgani Zaynabni ichki tanglikka olib keladi. Otabek Zaynabga nisbatan burch va majburiyat bilan munosabatda boʻladi. U Zaynabni ayol sifatida hurmat qiladi, ammo sevgi bilan emas. Shu sababli ham ularning oilaviy hayoti totuv kechmaydi.

Zaynabning asosiy muammosi — ichki muvozanatning yoʻqligidir. U sevgini egalik sifatida tushunadi. Kumushning hayotga kirib kelishi Zaynabning ruhiy olamida boʻron uygʻotadi. U oʻz baxtini yoʻqotayotgandek his qiladi va bu his uni tobora tajovuzkorlikka olib boradi.

Zaynabning fojiasi — uning yolgʻizligidir. Jamiyatda ayolning mustaqil tanlov huquqi yoʻqligi uni ichki iztiroblarga mahkum etadi. Zaynabning ruhiy iztirobi fojiaga sabab boʻladi. U Kumushga nisbatan dushmanlik yoʻliga kiradi. Rashk asta-sekin adovatga aylanib, oxir-oqibat uni jinoyat sari yetaklaydi.

A.Qodiriy Zaynabni mutlaq yovuz sifatida emas, balki muhit qurboni sifatida koʻrsatadi. Uning harakati insoniy zaiflikdan tugʻiladi. Shu sababli Zaynab obrazi ham oʻquvchini befarq qoldirmaydi.

Ikki obraz, Kumush va Zaynab obrazlari romandagi ikki qarama-qarshi ruhiy olamdir. Kumushda — sabr, sadoqat, maʼnaviyat ustun boʻlsa, Zaynabda — ehtiros, rashk va ichki ziddiyatlar hukmron.

Muallif bu ikki obraz orqali ayol qalbining turli qirralarini ochadi. Kumush jamiyat idealiga yaqin boʻlgan ayol boʻlsa, Zaynab real hayotda koʻp uchraydigan ruhiy fojiani aks ettiradi.

Ularning qarama-qarshiligi roman dramatizmini kuchaytiradi. Kumush — nur boʻlsa, Zaynab — ichki zulmatdir. Ammo har ikkisi ham bir muhit mahsuli ekani muhim jihatdir.

Ayol taqdiri va ijtimoiy muhit asarda ayol faqatgina oila doirasidagi shaxs emas, balki jamiyat muammolarining markazida turuvchi timsoldir. Kumush va Zaynab taqdiri orqali Qodiriy eski tuzumdagi ayol erksizligini fosh qiladi.

Ayolning oʻz xohishini erkin bildirishi mumkin boʻlmagan muhit ularni fojiaga olib keladi. Shu jihatdan roman nafaqat muhabbat hikoyasi, balki ijtimoiy tanqid hamdir.

Kumush — maʼnaviy poklik va fidoyilik ramzi, Zaynab esa rashk va iztirob qurboni sifatida gavdalanadi. Har ikki obraz jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizlik oqibatida fojiali

taqdirga duch keladi. Muallif asar bosh qahramonlarining munosabatlari orqali majburiy nikoh, ayol erksizligi va muhabbat fojiasini badiiy jihatdan yoritib beradi.

Mazkur asar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, insoniy munosabatlar, muhabbat va ayol qadri masalalarini chuqur anglashga chorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qodiriy "O'tgan kunlar" romanida Kumush va Zaynab obrazlari orqali ayol qalbining murakkabligini, muhabbatning qudrati va fojiaviy mohiyatini yuksak badiiy mahorat bilan aks ettirgan. Ayol obrazlari bugungi zamon qarashlari bilan tahlil qilinganda, ular inson erkinligi, muhabbat va adolat, haqida chur fikr yuritishga undaydi. Asar yozilganiga bir asr bo'lsa-da, haligacha o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy A. O'tgan kunlar. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Karimov N. Abdulla Qodiriy hayoti va ijodi. — Toshkent: Fan, 2004.
3. Yo'ldoshev Q. O'zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O'qituvchi, 2010.
4. Normatov U. XX asr o'zbek adabiyoti masalalari. — Toshkent: Akademnashr, 2013.
5. To'ychiev B. Badiiy asar tahlili asoslari. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011.
6. Mirzayev S. O'zbek romanchiligi va realizm. — Toshkent: Fan, 2008.
7. Ismoilov I. O'zbek adabiyotida ayol obrazi. — Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
8. Rahmonov N. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2009.